

для далекосяжної економічної та військової співпраці, що ізолювала молоді держави Центрально-Східної Європи й доклалася до їх дестабілізації. 1938 року Пакт Молотова-Рибентропа спричинив поділ Польщі між Гітлером і Сталіном. Упродовж 1970–1980-х років Німеччина радо приймала советську гегемонію в державах-сателітах – зокрема відверто зневажливо висловлюючися про польську «Солідарність» – в обмін на зближення зі Східною Німеччиною. Домовленість між Шредером і Путіним щодо газової труби наприкінці 2005 року досконало пасує до цього зразка. Запланований консорціум, провівши газогін із Росії до Німеччини під Балтійським морем, принесе користь Німеччині й водночас збільшить і без того значний вплив Росії на Польщу та Україну, через яку нині проходить більшість газпромівських труб до Європи.

В усіх чотирьох випадках радикально відмінні німецькі режими послідовно обстоювали ті самі зовнішньополітичні цілі. Нестабільні та демократичні, як 1922 року, сильні й тоталітарні, як 1938-го, стабільні та демократичні, як упродовж Холодної війни, чи сильні й демократичні, як нині – німецькі еліти

укладали союзи з Росією коштом своїх сусідів у Східній та Центральній Європі, Польщі й Україні. Таке бачення інтересів Німеччини є безсоромно геополітичним і ґрунтується на двох зовнішньополітичних пріоритетах. Перший стверджує вищість інтересів твердої влади над цінностями м'якої. Другий надає перевагу державам, що найкраще слугують власним безпосереднім «твердим» інтересам. Таке безглузде мислення неминуче віддає перевагу швидким надбанням перед тривалими стосунками.

Хоча сучасна Німеччина може стверджувати, що вона більше не мислить у таких поняттях, дійсність її поведінки вказує на інше. Підтримка, яку канцлер Ангела Меркель висловила Шредеровій газогінній домовленості, засигналізувала новоствердження традиційних німецьких геополітичних інтересів, що викликає глибоке занепокоєння, а також містила низку тривожних імплікацій. По-перше, ствердження з боку Меркель Шредерової домовленості демонструє, що поворот Німеччини до Росії був не етичною аберацією Шредера, а зміною в політичній культурі Німеччини. Можливо, внаслідок завершення Хо-

лодної війни та об'єднання німецької еліти начебто відвернулися від морального авторитету, що його здобули завдяки відкиданню свого нацистського минулого та заглаженню провини Голокосту. Справді віддана європейським цінностям Німеччина ніколи не забула би, що лихо, яке вона скоїла в ХХ столітті, мало спустошливі наслідки для народів Східної Європи, а особливо для Польщі та України.

По-друге, схвалення з боку Меркель газогінної домовленості загрожує підірвати Європейський Союз, що вже й так ослаблений через неприйняття Європейської Конституції у Франції та Нідерландах у 2005 році. Росія не належить і не хоче належати до ЕС; Польща є його членом; Україна вкрай хоче ним бути. Як може зрости європейська солідарність по тому, як Шредер і Меркель фактично заявили, що зв'язок з ЕС важить для Німеччини менше, ніж вигідні стосунки з авторитарною країною, що не входить до ЕС?

По-третє, геополітика Шредера та Меркель заважатиме реформам у Східній Європі. Берлін мусить знати, що російсько-українська та російсько-польська злагода є передумовою успішних внутрішніх ре-

форм у Росії, Польщі та Україні. Сприяючи російській гегемонії над Польщею та Україною і непрямому захоочуючи Газпром і надалі витискати Україну, Берлін сприяє ізолюваності, нестабільності, а можливо, навіть відчаєві у Варшаві та Києві. А ізолювані, нестабільні й доведені до відчаю країни будуть більш схильні до зовнішнього гіпернаціоналізму та менш схильні до внутрішніх реформ.

Однак іронія полягає в тому, що власним інтересам Німеччини Ostpolitik Шредера та Меркель сприяє якнайменше. Годі збагнути, як може прислужитися Німеччині слабша Польща, обложена Україна, сильніша авторитарна Росія, виснажений Європейський Союз і зовнішньополітична непевність щодо власної відданості демократії. Отож Німеччина мусить зробити вибір. Вона має визначитися, чи дбатиме про європейські цінності й довготермінове застосування м'якої влади у стосунках з Росією та її сусідами, чи діятиме у згоді з розрахунками короткотермінових геополітичних інтересів. Німеччина мусить вирішити, чи вона є передовсім членом Європейського Союзу, чи великою державою з власними геополітичними амбіціями. □

Пам'яті Вілена Горського

27 травня на 76-му році життя помер Вілен Горський, відомий філософ, історик української філософії, дослідник духовної спадщини Київської Русі, автор одного з перших підручників з історії української філософії, знаний також своїми публікаціями в галузі методології історико-філософських досліджень. Завершення життя Вілена Сергійовича можна вважати щасливим, якщо оцінювати це життя його ж власною міркою – як шлях до мудрости в житті й мисленні. Адже він спромігся не тільки розвинути і досконаліше висловити своє розуміння мудрости, яку зі своєї природи має втілювати філософія, а й завдяки викладацькій і організаційній діяльності в Києво-Могилянській академії залучити до нього науковців молодшої генерації та студентів.

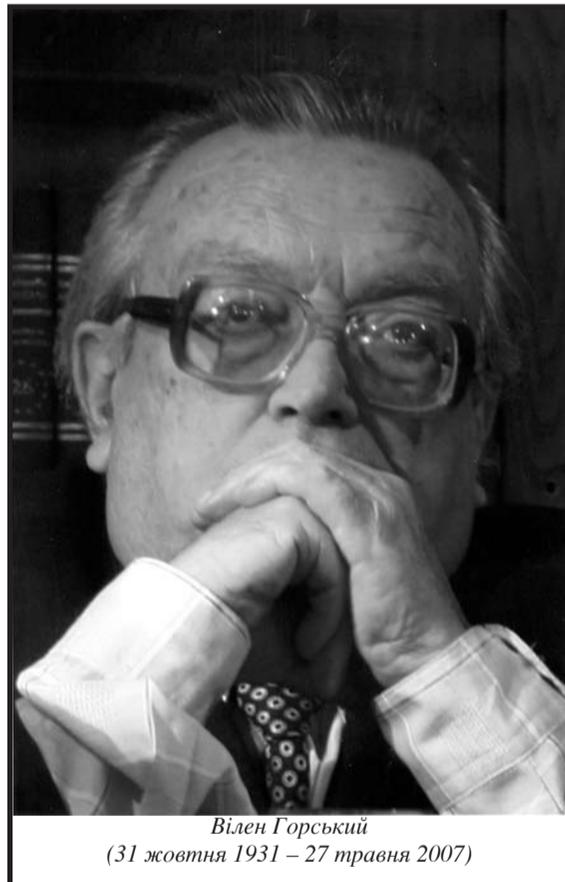
Найважливішою є не оцінка його текстів під кутом зору досконалості формулювань (Вілен Сергійович не любив будь-яких перебільшених оцінок), а спрямування мислення, навіть той образ філософа, який він упроваджував стилем дискусії та своїми взаєминами з людьми. Перейшовши 1992 року з Інституту філософії НАН України до нового університету, він, очоливши катедру філософії та релігієзнавства, мусив узятися до організування тут викладацької та науково-дослідницької діяльності. Показовим підтвердженням того, що Віленові Сергійовичу вдалося створити важливий осередок філософського життя в Україні, інтелектуальний рух «любомудрів», стало відзначення в Києво-Могилянській академії його 75-ліття та публікація на пошану ювіляра збірки наукових праць «Давньоруське любомудріє».

З'являється відчуття певної втіхи, що в умовах олігархізації, сплеску еґоїстичних матеріальних інтересів, відтиснення інтелектуальної культури поза межі масової та мас-медійної уваги можливе в Україні настільки щире визнання і вшанування людини, яку цікавили вершини нашого усвідомлення світу і самих себе у цьому світі.

Але за цим щасливим завершенням життєвої дороги стоїть нелегко здобута перемога особистості над обставинами життя. Бо Вілен Сергійович належить до покоління українських інтелектуалів, які змушені були йти на важкі компроміси, щоби мати змогу утверджувати чи рятувати елементарні засади інтелектуальної культури і чесности. Внутрішній опір руйнуванню засадничих моральних та інтелектуальних цінностей і пильність тих, які чигають на будь-яку ризиковану дію, щоб унеможливити саму цю діяльність, – драматична колізія, яка характеризує духовне життя таких гуманітарів.

Для Вілена Сергійовича початок цієї драми у ранньому дитинстві: 1938 року семирічною дитиною він пережив арешт свого батька (той працював інженером на Харківському тракторному заводі; дата смерті – 1939, реабілітований у 1956-му). Майже 20 літ хлопцеві довелося жити з тавром, як і багатьом іншим «дітям ворогів народу». Та все-таки в 1949 році, закінчивши середню школу в Києві, де сім'я поселилася після евакуації, юнак зумів вступити на філософський факультет Київського університету (закінчив із відзнакою в 1954 році). Але того ж року юнак пережив друге велике нещастя: смерть матері.

Вілен Горський не потрапив, не зі своєї волі, до числа «скороспілих»

Вілен Горський
(31 жовтня 1931 – 27 травня 2007)

науковців: протягом двох років працював учителем історії в середній школі на Миколаївщині, потім у Києві – методистом у будинках піонерів і знов-таки викладачем історії в школі. Одружився, 1958 року народився син. І аж у грудні 1963 року Вілена Сергійовича наказом директора академічного Інституту філософії Павла Копніна зараховано на посаду молодшого наукового працівника «відділу історії філософської і соціологічної думки на Україні». У стінах Інституту сформувалося його розуміння філософії та методології історико-філософських досліджень. Думаю, що принаймні на кінець 1980-х років він уже виробив свою позицію в цих засадничих питаннях і надалі тільки розвивав та вдосконалював її.

Якщо обмежитися найважливішим, то він розумів філософію як

складову частину певного культурного простору – певного суспільства, цивілізації нації. Звідси теза, що філософію як різновид інтелектуальної діяльності можна зрозуміти, розглядаючи її у зв'язку із суспільно-культурним середовищем. Але філософія, покликана з'ясувати граничні смисли цінності, сама є важливим чинником перетворення цього культурного простору. Цим методологічним настановам суголосна позиція Вілена Сергійовича, що самотність української культури складає основу буття української нації. Занепад цієї культурної самотності означає зникнення української нації.

Мені здається, що ця остання теза робить особистість Вілена Горського символічною. Таке бачення йому нав'язало не етнічне походження (він був єврей) чи інші особисті враження або обставини, а осягнення мудрости та інтелектуальної чесности. Бо мудрість вимагає визнати культурне розмаїття світу засадничою цінністю – і захищати будь-яку культуру від поглинення іншою, наділеною завдяки збігові історичних обставин певними перевагами. Мудрість не як безпринципне мудрування, а як інтелектуальна чесність і захист засадничих моральних цінностей – ось який заповіт залишив нам Вілен Горський.

Від усіх колег з Інституту філософії НАН України висловлюю співчуття рідним і друзям Вілена Сергійовича.

Василь Лісовий